

САНД ОЛОХ

ХАЬИАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 86
(8531)
СЭРЭДЭ

2000 СЫЛ
АТЫРДЫХ ҮЙН
2 КҮНЭ

ЧУРАПЧЫ УЛУУХУН ХАЬИАТА

Улуу дьаһалтатын сабиэтигэр

Үп-харчы, кредит, толоруу дьэсеппилиниэтэ...

Ааспыт нэдиэлэ бээтинсэтигэр улуус дьаһалтатын сабиэтин ыйдаары муньааһын улуус баһылыгын бастаагы солбуйааччы П.Н. МИШКИН салайан ыйтта. Сүбэ муньаах барыта 6 болпуруоһу көрдө. Ол иһинэ СР Правительствотын Кадрга управление-тыттан кэлбит комиссия улууска үс күн үлэлээбит түмүгэ истилиннэ. Иһинэриилэри управление кадрдары кытта үлэсэ отделын начальнига Е.С. Михайлов, старшай референс С.И. Мисьяев онордулар.

Кинилэр Правительство иһинэн 12 киһилээх гос-сулууспалаахтары, кадрдары кытта үлэсэ сана управление тариллибитин, СР гос-сулууспалаахтар статустарын туһунан сокуон бырайыага олоһулаа сүлдүрүн атыллар. Управление кадрдарга "дааннайдар бааннара" коммуларын, кинилэри үөрэттин барарын билиһиннэрдилэр. Холобур, билиги улууска үс күн гос-сулууспалаахтар, салайааччылар дааннайдарын билсирэи сэргэ 4 нэһиликкэ 16-17 киһини сирэй көрсөн үлэни-хамнааы интернэтирээбиттэр.

Комиссия улууска гос-сулууспалаахтары кытта үлэ, кинилэри үөрэттэрин септөөхтүк барарын, атын улуустары кытта тэҥнээтэххэ уопсай үлэ-хамнас ордуқтааһын, чорбойорун биер санаанан бэлиттээтилэр. Ити эрэри кадрдары уларытыы маассабайын сэилээтилэр. Кадр барыны быһаарар динир буоллаха, кинилэринэн быракса соннууру тохотор, төттөрүтүн, дьон-норуот итэбэл биэрбит салайааччыларын дьылбаларын, социальнай балаһыанньаларын тигээри тийэ көрө-истэр наадаһын ыйдылар.

Түмүгэр госулууспалаах дьон-хамнаа кини буолуохтаарын уонна көмүскэлин туһунан элбэх ыйытыларга эппиттээтилэр. Ордук элбэх ыйыты сага балаһыанньанан пенсияба эһин төлөбүрдэр тустарынан буолла.

Дьаһалта сабиэтэ бастааһын "Олохтоох бюджетка дохуоту киллэриниэ төлөбүрдээх өнөлөрү оноруу туһунан" болпуруоска Бахсы уонна Одьулуун нэһиликтэрин баһылыктара Д.Ф. Барашков, А.П. Старостин информацияларын иһиттэ.

Бахсы нэһиликтэри маньаха үлэ ыйытылыбатаһын баһылык Д.Ф. Барашков бэйэтэ да билиннэ. Ол курдук, бюджет эйгэтин үлэһит-тэригэр хамнас эрэ бэркиллэн, бу өттүнэн илээ суохтар. Оттон төлөбүрдээх өнөлөргө кирири суох. "Нэһиликкэ 20-тэн тахса техника, трактор баар. Онон чааһынай дьон бэйэлэрин көрүлүлэр. Арай нэһиликкэ уопсай тутууларыгар, холобур, спортивнай-культурнай комплекскка, суолу онорууга, муостага дьону үлэлэтэбит, субьютуну-кутататыт эрэри, онно ылыахтаабыр, төттөрүтүн бэйэбит төлөүхтээх эһитит, ол суох", - дьэтэ баһылык. Итинник оскуола эргэ МТЗ трактордаага учууталлар өттөрүк-мастарын тизинни хааччылар да, мантан эмиз олохтоох бюджет кататыыга биер солкуобай ылыллыбат. Манан бу нэһиликкэ, кырыы сиргэ нэһиликкэ бэйэтин хааччына, көрүнэ олохторугар да баһыыба курдук.

Одьулуун нэһиликтэри хартыына атын буолла. Манна дохуот хамнастаах чааһыттан ураты, сүрүннээн, автобус өнөтүтэн киллэриниллэр. Ол курдук, сыл ааспыт алта ыйыгар бу өнөттөн 19,2 тыһ. солк. кирибит. Оскуолага биер трактор өнөтө эмиз 11 тыһ. солк. курдукка тэннэспит эрэри, дьон мантан каассага киллэрин суобун тэҥэ. Культурнай-маассабай дьаһаллартан 11,5 тыһ. солк. оноһуллубут. Ол олохтоох Сыннаалан киһинигэр бэйэтигэр туһаныллыбыт. Итинэн бу улахан нэһиликкэ сыл анарыгар 86 тыһ. солк. курдук төлөбүрдээх өнө оноһуллубут. Маньаха бу өссө улаатыаһын ЖКХ трактора үлэлээбэттээ, уу

таһар автомашина сүүр-бэтэ үгүстүк атахтаабыт.

Болпуруоһу бэлэмнээ киллэрибит А.И. Дьячков-скай эмиз ити сүрүн итэбэстэри ыйан туран, икки нэһиликкэ сир нолуога, айылба бааһын туһаныы иһин төлөбүр ылыллыбакка кэлбитин санапта. Оттон Одьулуун-га предпринимательскай үлэ сайдар. Мантан олохтоох бюджетка туох да кирибэт. Тылэтирлэргэ сабиэт чилиэннэрэ чуолаан бюджет дохуот-таах чааһын толорууга нэһиликкэ дьаһалтатын иһинэн көмө хаһаайыс-тыбаны түргэнник ситэр салааларга, бурдукка тэринэр сөбүн арын-нылар.

"Улууска племенной үлэ туругун, сүөһүнү ууһатыыны уонна салгыы үөскэтиини тулсарар туһунан" иһитиннэрини улуус племенной үлэ-инспектора Е.А. Никонов онордо. Кини улууска племенной үлэсэ аһаан бийыл 1 мөл. 200 тыһ. солк. көрүлүбүтүн, ити, сүрүннээн, плем-сүөһүгэ анаарын эттэ. Плем-сүөһүнү атыылаһыыга уонна атыылаһыыга үлэ барар. Кэннигэ ордук "Мындабаайы" уонна "Чыалпара" ТХПК-лар үлэлээһилэр. Холобур, "Мындабаайы" ТХПК бийыл 30 убаһаны атыылаан 278 тыһ. солк. киллэринимит. Плем-сүөһүтүгэр 100 тыһ. солк. ылбыт. "Чыалпара" ТХПК-га биер итинник үлэ ыйтыллар. Былаан таһынан убаһаны иһитигэ эмиз үп-харчы көрүлэр. Аны атын да хаһаайыстыбалар Плем-сүөһүнү (56 ынах сүөһүнү, 48 сылгыны) атыылаһыллыбыт. Итинэ 200 тыһ. солк. төлөүх-тээбэ туар.

Искусственный сизм-лээһини куоталаһыы тэриллэр. Сайынны лууннары оностууга нэһиликтэргэ 2000-лыы солк. үл бэркилбит да, бүлүт луун суох. Бийыл и с к у с т в е н н а й сизмэлээһининэн 1850 сүөһү хабыллыахтаах. Ол иһиттэн бу күнгэ дьэри график быһыытынан ити 990 онугар 810 төбөнөн толорулуна. Инспектор сүрүн болломтону обус-

тары аттааһынна туһаай-да. Итинник 3530 төбө баарыттан 1123 эрэ орус аттамыт. Бу үлэ салгыы барыахтаах. Племенной үлэ бу хайысхаларын тулсарыыга сыаллаах нэһиликтэр баһылык-тарын соруудахтыыр уураах ылыллына.

"Туймаада" ФАПК 1999 уонна 2000 сс. түргэнник ситэр дьэ кыһын, көтөрүн аһалан түнэтигин туругун иһинэн төлөһүтүн туһунан" бу компания улууска бэрэстэбинэлэ И.Н. Новгородов билиһиннэрдэ. Специ-лист ааспыт сылга кредит ылбыт нэһиликтэри биерди аһаан туран, төлөһүүнү түргэтиргэ туруоруста. Холобур, Болтоно нэһиликкэ кре-дитин 4,2 %-ын төнүн-нэрибит. Үгүс нэһиликтэр биэрэр иэстээхтэр, 100% төннөрбүт баара били-бэт курдук. Итинэн ылбыт кредити төннөрүү улуус чизфин дьыалата уонна ону тэҥэ кэлэр кредити ыларыгар суолу аһар мэхтиэтэ буолара сана-тылына. Кырдык, бары болдохтор ааспыттар.

"Улууска биердиһэн дьылэри тутуу туһунан" капиталнай тутуу управлениетын началь-нига П.Е.Аманатов туруорда. Чааһынай дьон дьылэни тутууларыгар 4 мөл. 942 тыһ. солк. кэлбиттэн 3 мөл. 32 тыһ. солкуобайа табарынай кредит быһыытынан төлөмүт. 43 дьэ тутуааччыны кытта дуога-бар түһэриллибит. Маньаха сүбэ муньаах болломтону кредити төннөрүүгэ уонна ол ылбыты иһинэн эргитэн улуус олохтоохторугар дьэни тутууга ытарга үлэни күүһүрдэргэ, биерди нэһиликтэрин аһа сүлсөн үлэлээргэ туһаайда.

Дьаһалта сабиэтэ балары сэргэ үөрэх учреждениеларыгар попечительскай сабиэти тэрийи иһинэн 2002 сылга ыйтыллыахтаах Бүтүн Россиятаагы пере-лиһи быһыыга үлэ туругун туһунан болпуруостары көрдө.

С.СМИРНИКОВА.

УЛУУСКА ОТТООХУН СВОДКАТА (от ыйыы 21 күнүгээһин туругунан)

НЭҢИЛИКЭТЭР	БЫЛААН(Н) КЭБ	ИНИИ(Т)
Алабар:	1900	440
Бааһынай хай.		100
Нэһиликкэ		300
«Чыалпара» ТХПК		40
Бахсы:	900	260
Бааһынай хай.		30
Нэһиликкэ		230
Болтоно:	1900	600
Бааһынай хай.		200
Нэһиликкэ		400
Болугур:	2620	900
Бааһынай хай.		75
Нэһиликкэ		555
«Мындабаайы» ТХПК		270
Ардылаах:	1200	910
Бааһынай хай.		250
Нэһиликкэ		660
Кытаанах:	1900	750
Бааһынай хай.		300
Нэһиликкэ		450
Малдыахсы:	180	30
Бааһынай хай.		10
Нэһиликкэ		20
Мугудай:	1800	720
Бааһынай хай.		240
Нэһиликкэ		480
Соловьев:	1900	-
Бааһынай хай.		-
Нэһиликкэ		-
Сылаан:	2400	1044
Бааһынай хай.		725
Нэһиликкэ		319
Төһө:	1200	300
Бааһынай хай.		30
Нэһиликкэ		270
Одьулуун:	2400	700
Бааһынай хай.		432
Нэһиликкэ		268
Хадаар:	1900	350
Бааһынай хай.		50
Нэһиликкэ		200
«Хадаар» ХЭТ		100
Хатылы:	2000	1054
Бааһынай хай.		340
Нэһиликкэ		714
Хайахсыт:	1800	600
Бааһынай хай.		70
Нэһиликкэ		530
Хоптобо:	2100	700
Бааһынай хай.		80
Нэһиликкэ		620
Чакыр:	1800	561
Бааһынай хай.		352
Нэһиликкэ		214
Чурапчы сэл.:	3000	1100
Бааһынай хай.		200
Нэһиликкэ		900
Түөйэ:	600	15
Бааһынай хай.		12
Нэһиликкэ		3
Улуус үрүдүн:	33500	11039
Бааһынай хай.		3496
Нэһиликкэ		7133
Коллективнай хай.		410

Ааспыт нэдиэлэни оттоохун эһинэ иһин бүк эбилиннэ. Ол эбэтэр бу кэмигэ 7213 тонна ол кэбилилиннэ. Охсууна 17908 гектар сытар. Сыл-лаагы соруудах 36,7, оттон эһин оттоохуна была-анынан 32,9 бырыһаан толорулуна. Эсеннар аһааннара 731 буолла, ити иһинэн нэдиэлэ-тэн 89-нан элбэх. Оттуур киһи аһаанна 1651 киһини эбилиннэ.

Көстөрүн курдук, күрөөн күнүгэ дьон, гек-нига ходоһаа мунутан таһыста. Үлэ да сөдүккэ оһуок буолла. Хатылы, Сылаан иһинэн Чурапчы курдук элбэх нэһиликкэ элбэхтэр 1054-1100 тон-нага тиртилэр. Оттон Соловьев нэһиликтэн сводка бу сырыта суох. Эһинэ Малдыахсы курдук 180 тонна былааннаах унаастаах үлэ түмүгүн хайыан хомуйбаттарынан быһаарыаха сеп, бу биер эвөөн былааннаах отто. Ол сводкага 30 тон-наан эрэ көрдөрүлүбүтэ итэбэтиэ суох. Бүтүгүн нэһиликкэ иһин оту туруорбутун курдук отчуготаммыт, эбэтэр 3 тонна дьон.

Атын да нэһиликтэр маньах дааннайдар-тан сэрэннэх-түтүнүөх кэригээхтэр.

Улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын управлениета.

Улуустаабы дыа-уот, коммунальной хаһаайыстыба управлениетыгар кэлэр кыстыкка бэлэмнэни үлэлэр, өрөмүөн быйыл өссө муус устар ыйтан сабаламмытара. Маныаха биһир улахан үлэни көрсөр салаанан аварийнай-өрөмүөннүүр диспетчерскэй сулуусна (АРДС) буолар. Эгэр курдук, ханна туох саахалланы таһар да, бастатан бу сулуусна үлэһиттэрэ көмөбү тийиһэлэр. Кинилэри үгүстэрин Чурапчы сэлээннэ-этин олохтоохторо сирэйинэн биллэлэр.

ХААРТЫСКАҔА: хангастан ууга туруллар—сварщик Д.Д. Сазонов, сантехник Н.М. Никитин, маастар В.Н. Петров, сантехник Н.Е. Трофимов, АРДС начальнигы солбуйааччы Г.Г. Филиппов. Кинилэртэн бүтүн кэлэр кыстык бэлэмэ тутулуктаах.

Биһир дойдулаахтарбыт—кыранысса таһыгар

КҮН ТЭХСЭР ДОЙДУТУҔАР

Япония. Бу тылы иһиттэххэ олус элбэх кинилээх, быыстала суох сымыйаан олоһор мас-сыналаах уулуссаны харахпар ойуулаан көрөбүт. Оттон бүтүн кэпсэтэр киһим Япония курдук ыраах дойдуну илэ көрбүт, ону аһан Японияны кытта иккэ сибээстээх.

Беата Саввична Широких өр кэмтэ, бочуоттаах сымыйаанка таһыгар дэриг, Чурапчыгаа Гострах инспекциятыгар бухгалтериянан үлэлээбит. Билигин Дьокуускайга уолугар олоһор, сайын Чурапчыга тахсан сымыйаанка сыйдыр.

Беата Саввична, бастатан туран, Японияны кытта туох сибээстээххэ, билиһиннэрбиккинээ, — диир кэпсэтинин сагалыбын.

—Кыһым Надя 1994 с. Москвага омух тылыгар аспирантураны бүтэрэн филологическай наука кандидата буолбута уонна япон уолугар Лео Тадагавага кэргэн тахсан. Японияга олоһуоттара алта сыл буолла.

Күтүөтүм Лео журналист-музыковед идэлээх. Японияга варганнай

Надяны кытта билсипит. Надя онно тыйлаасчыт быһыытынан үлэлээбитэ.

Билигин Надялаах Лео икки олоһоохтор-кыыстаах уол. Кыыстарыгар Влудэ өрүс аатын уонна ийэлээх абатын ааттарын бастакы сүһүөхтэрин холбоон Ле-на, уолларыгар сахалыи Айдэн диир ааттары иҥэрбиттэр. Лео төрөппүттэрин кытта Токио таһыгар баар Абико куоракка олоһоллор. Кыһым Японияга кийит булуобуттан мин кимтэ бара сыйгым.

—Бастакы сырыыг туһунан кэлси түс эрэ.

—1996 сыллаахха алтынньыта Лео дьонун кытта билсэ-көрсө, кыһым хайдах ыалга кийит буолан олоһорун билээри барбытым. Биһир ий устата ыалдыттабытым.

Лео азата Сэйдзо-сан (сан—тойон, хотун диир суолталаах) МГУ-ну бүтэрбит, нууччалыи холкутук сөҕөтөр. Токио университетигар уруокута Советскай Союз, Билигин Россия гражданин быраабын үрэтэр эбит. Ийэгэ Тосико-сан музыкант үрэхтээх. Балта Мари кэргэннээх, дьонуттан тусла олоһор.

—Иккитэ Японияга бара сылдьан тугу сэмээр көрдүң? Японияга хайдах олохтоох-дьаһахтаах норуот эбитий?

—Японияга сирдэрэ кыра буолан хойуу баарытык олоһоллор. Ол даһаны буоллар, олус ыраастаах киһи хараһар тутта быраабыллар. Уулуссага ханна даһаны бөх ыһылла ситарын көрбөккүн. Хас хардыы ааны ыл-ыраас туалет. Онооһор таксиларыгар олоһор сирдэрэ муус-маган таһас буруһуннээх, хара таһастаах киһи кириэ да суох аһылаах курдук.

Аны туран, техника олус сайдыбыт дойдута. Ааннара чугаһаатын даһаны бэйэтэ аһыллар, икки аны арааска истэһэ иһигэр киирэн хаалар. Суунара сирдэригэр билиһэ курдук кырааны эрийэ барбаккын, иһигин чугаһа да уу сүүрэр, ыллаххына тохтоон хаалар. Оттон аанналарыгар хайдах ууга сууноххун

баһарарынан температуратын бэйэ туруоран билэрбин.

Японияга сыаналара билиһэ холбоотхо харахан эбит. Арай көмүстэрэ чэп-чэп. Маһаһымна атыһытара олус эйэбэстэр, Туохка наадыларын мыйаһаан, түргэн үлүгэрдик булан аһалан билэрлэр. Мээрэйдэнэр хоско атаһын танаһын устан киирээрин. Хос иһигэр араас хоһулукаах, раз-мердаах атах танаһа турар, онтон талыһын, атыһаһар таһаскар хайдах атах танаһа барарынан кэпсэһүүккүн сөл. Атыһастааххына илбэт таһаарын суулаан, ула-ковкалаан билэрлэр.

Таһаары онорон таһаарар фирма бэйэтин кээһин туһугар сүрдээһин охсуһар эбит. Наар кинилэртэн аһылаһар буол-лааххына баһаарак билэрлэр. Холубура, Лео наар биһир фирмага хаар-тыскаһын бэчээттэһэрин иһин ол фирма аудио-магнитофон бэлэһтээбит.

Бастабы сырыыбар Омио диир биһир улахан куоракка сырытыкка-бытара. Сэйдзо-сан Япо-нияга аатырар хас эмэтэ тыһыынчанан саастаах бонсай мастарын көрдөрбүтэ. Кып-кыра иһиксэ лаһаһан олоһор мастар көрүөхтэн эрмэ-кэс сибээһилээхтэр, өссө сорохторо астаналлар.

Япония бу мастарын хайдах үүнэрэллэрин кистиллэр эбит. Уонна саанай интэ-риэһинэйэ—биһир даһаны сибээһи сизмэтин, үүнэһини кыранысса таһыгар таһаартарбаттар. Омио куоракка сыйдыан

Саха народнай суруйааччыта В.С. Яковлев—Далан аатынан Кытаанахтаабы орто художественнай-эстетическай оскуола сайын аайы оболорго «Эрэ» лаабыры аһан үлэлэтэр.

Мин быйыл бастаан лаабырга сыһыан-ным. Иккис сезонга 10 хонукка уруһуйдуот оболор муһунубут. Учууталбыт Евдокья Тимофеевна Миронова са-лалтатынан лаабырбыт биэс дыһын кырааска-лаатыбыт, кизгэти-бит. Күнгэ 2-3 төгүл олоһон эрэн соруудах быһыытынан айылға араас көстүүлэрин уруһуйдаан таһысты-быт. Биһир күн Аһы

Оскуола олоһо: бэһис чыаптар

Лаабырга сыһыан-ным

Эбэтэ диир эмтээх күөлүлээх алааска эк-курсия онордубут, «көһүл уруһуй» күнэ буолла. Режиссир ула-рийар: сорох күн эрдэ туран күн таһыстын, сорох күн кизгэ хойут уруһуйдуубут. Иллэн кэммитигэр араас үүнээйилэри хомуйан гербарий онордубут, үөнү-көйүүрү коллекци-аалаатыбыт.

Сыһыан-ным куннэри ардаһа суох, куйаас буоллупар, онон элбэхтик сөтүөлэти-бит, айылғага оһоньо-тубут. Лаабырга олоһор интэриэһинэй эбит.

Биһиги кэнниби-титтэн математик оболор мустан сыһы-

ана сыйдылар, онтон сүүрүүнэн дьарыстана-аччылар кэлэһтэрэ. Дьэ ити курдук лаабыр биэс сезонун атаарыа.

Билигин аймактар-бар арыт окко кемелөһөбүн, эбэбин кытта оһуруоллут аста-рын көрөбүт-истэбит, дьэ иэбэтин өрөмүөннүүбүт.

Күөх сайыны көдүүстээхтик атааран, күөс-уох, эрчим муһуһуан саһа үөрэх дьылын көрсүөбүм.

Федя ЛЕОНТЬЕВ,
VII кылаас үөрэнээч-чигэ.

сурахтаабын?

—Быйыл минигин аһан-минэн саһура диир наһара сибээһилээ-рин көрдөрөөрү ыһыр-бытара. Ону тэнэ Лео ыһырыттанан 5 хонус-чут; Иван Алексеев—Хо-мус Уйбаан, виртуоз-хо-мусчуттар Спиридон Ши-шигин, Федора Гоголева, Музыка үрдүк оскуо-латын хонуска учуутала Алына Дегтярева уонна кини үөрэнээччигэ Ольга Подлужная бара сыйытылар.

Тоһус концерти көрдөрүлэр, икки көрсүүгэ кытыннылар. Концердарыгар бары-ларыгар—аншлаг. Көрөөнүлэр хас биһир-ди күмэри болһойон истэлэрэ, ыһытарын хара-тыһаабаһа таһыһалла-ра. Оттон биһиги хомус-чуттарбыт барыларын оһуокайга ыһардаһтары-на, японеттар кап-сабар харса суох туран оһуокай тылын түһэрситтиһин бараллара, олох атын омух эрэри сахалартан итэһэ суох оһуокайда-ан оһоллоро сөхтөрдө, көрөргө олус дыкты.

Концерт булуһун иһинэ көрөөнчүлэр тарһан хаалбаттар. Хо-мус аһылаһан оһокоро үөрэнэ сатыыллар, Саха сирин туһунан ыйыта-лаһаллар. Ураты үчүгэй концерт биһирдэ храм иһигэр буолбута. Храмга ыһаһыһа диир суох эбит, көрөөнчүлэр атах-тарын үрдүгэр 2 чаастан ордуу олоһоллор. Аны туран, храмга атах сыһыһа киирэр эбиккин. Хомусчуттар эрэ сүрү-тэлээн баран ол үрдүгэр атах таһастаах туран нүөмэрдэрин толорду-лар. Храм акустиката бэрээһэй буолан хомус тыһаа өссө кизгэһэ, дыктытик дьуруһуйы иһилинээ. Хомусчуттар Японияга сырыларын-тан олус аһыһан, дуһуһа сыһыһан, сана-алара өрө көтөүллэн до-йдуларыгар кэллилэр.

—Беата Саввична, эн Надялаахха түһэ сы-рыттарын дии, дыһаларын иһигэр хайа омух тыһы-нан кэпсэтэллэр эбитий?

—Дыһаларыгар саһа-лын кэпсэтэллэр. Лео холкутук саһалыи санарар. Кыыстара Ле-на-чан (чан диир оһону ыһыһаллар) саһалыи өйдүүр, кыратык санарар.

—Надя тугу үлэһи-рий?

—Токио университе-тыгар саһа тыһын үө-рэтэр. Бу соторутааһыта На-дя үөрэнээччигэ аспирант Фуйки Ебата кэлэн ыалдыттан ааста. Олус үчүгэйдик саһалыи санарар. Миниги көрөн баран: «Надя-саһа май-гыһыһыһын», — диир.

—Күтүөтүм Лео Саха сиригэр аан бастаан илэ-сыйдыан туохтан ордуу соһуйда?

—Дьокуускайга бал-контан тоһ үтү килэр-биллэр сүрдээһин соһуй-да. Кэлин сайын Чурап-чыга булууска ас ыл-лартара киллэрдит. Кийибит арай таһыбат да таһыбат. Булууска ки-ирэн хас муһу, тоһ эти, үтүгү барытын тутан-хаһан, үөрэтэрдин көрө сыйдыр эбит.

—Беата Саввична, Надя эйигин Японияга олоһо кэл диир ыһыһат дуо?

—Суох, син-биһир төрөбүт Саһам сириттэн баран атын дойдуга кыһаһа олоһоллун би-лэр. Ол иһин ыһыра даһаны сатаабат.

Галина ГОВОРОВА.

Хаартыскаларга: үөһэ—Надежда Михайловна Тадагава (Попова) кыһыһыһын Ле-на-чанныһын; ортоку—күтүөт Лео Тадагава; аллара—В.С. Широких (ортоку) Саха сирин хомусчуттарын С. Шишигини уонна Ф. Гоголеваны кытта Японияга.

музыка президент. Аан бастаан Африка музыка-тын интэриэһинээн, иккитэ Африкага бара сыйдыбыт. Кэлин саһа хомуһун сэнээрбит. 1990 с. Дьокуускай куоракка буолан ааспыт норуоттар икки ардыларынаабы варганнай музыка симпо-зиумугар кэлэ сыйдыан

Улууслугар кин биллигини ылы-
быт, «Бочуот Зыга» орден кавалера,
Российской Федерация доруубуйа ха-
рыстабылын туйгуна, бэйэтин идэтин
улахан кинигэ, үгүс-элбэх ыстатыйалар
автордара А.И. Пермяков атырдаах бий-
ын 6 күнүгэр Алабар нэһилиэгин «Чаа-
чыгый» колхозун Арамаайы алааһыгар
колхозтаах дьыа кэргэнгэ төрөөбүтэ.

Афанасий алталааһар Ада дойдуга
сэригэ күөдүмчүлэммитэ. Нөгүө сылы-
гар, 1942 сыллаахха, уот-кураан соду-
лугар кыстыкка кинрин сабана Чурап-
чы колхозтарын хоту көһөрүү буолбут.
Оно Афанасий Кэбээни оройуонугар
тинийэн тонгуу-хатыа, ачыккытааһын-хор-
гуйуу соругар түбэлттирэр. Итинтэн
этэ Аана бархасан арааччы-
тааһынан кыл-мүчүу хоргууан
элүүттэн быһанан, уолчаан дойдутун
сирин 1944 сыллаахха булбутугар мах-
таа.

Сэрии кэниннээри кэмтэ, олох
төһө да кырыымчыгын, тинийимтэ-
түгэмтэ буолуу улаханын иһин,
уодааһынаах өстөөбү кыайыт бар
дьон икки олоххо
дуулуурдара, үлэ-
хамнаска өрө
күүрдүлэрэ, ычат
үөрэххэ-сырдьыкка тар-
дыһыта олус
күүстээбэ. Бу кэмнэргэ
Афанасий Пермяков сэтин кылааһы туй-
гунунан, онтон онус кылааһы үчүгэйдик
үөрэнэн бүтэрбитэ. Кини математи-
када, физикада ордук дьобурдааха бил-
лэн, учууталлара техническай хайысха-
лаах үөрэххэ барарыгар субалээбиттэ-
ринэн МГУ-га киирэрэ сайбылыаһына
туттарбыта уонна үөрэ-көтө доруобуйа-
тын көрдөрүөн ыспырапка ылаары
сүүрбүтэ.

Дьол хаһан дэбигис тосхойбута
баарай, рентген түмүгүнэн Афанасий
сэллэк институтун филиалыгар (ЯФТИ-
ка) ысталлар. Оно Саха АССР үтүөлэ-
эх враһа М.А. Яковлева (манна дэбиган
этээххэ, П.Н. Сокольников кытта Чу-
рапчыга биригэ үлээбэит үтүөннээх
киннэ «Тыһаар түбүкүлүөс көрдүтэнэ
үөскээбит, хайаан да эмтэннэххэ са-
танар. Эдэр кинигин, кэскилин иһин-
гэр, үтүөрэн бу хара дьайдаах ыары-
ны утары охсуһар враһ буолларгына»,
— диин ийэлэн амархык субалээн, Хо-
мустаагы тубсанаторийга сытан эмтэ-
нэр туттарбыт.

Эдэр эт-син, үчүгэй эмл-томп,
ыраас танас-сал, тотоһой аһылык ба-
рылара холбоон ыар ыарым байыта-
ран, Афанасий эһилигэр М.А. Яковлева
приемугар иккистэн киирэр, Мария
Андреевна кинини медицинскэй инсти-
тутка үөрэнэригэр көкүлүүр. Афанасий
балыһа үчүгүтүөх эмтэнитигэр сы-
тан враһ буоларга быһаарынар. Ол
төрүөттээх да эбит. Уол Нуорабанага
үөрэнэ сылдьан кыһыҥы өрөбүлгэ ат
сыарбатыгар олорон омотоһу халтан
таналыһан Чыаппарга айанаабыт. Ол
түүн икки ойбоһунан хан туттаран сэ-
биргэхтэтэн, хааныаһынан сийлини,
түлэс-балас, нэй-тэй сыттарына Чыап-
парга фельдшердир Прасковья
Алексеевна, аатырбыт артиллеристыт,
Советскай Союз Геройа Г.Д. Протоди-
яковна кэргэнэ, түүннэри кэлэн уюу-
лаан, түүнү быһа биэбэйдээн, кэлин ба-
лыһага киллэрэн эмтэнэн быһаабыт.
Дьэ, ол дирин махтал махтат-тирэх бу-
олан, ис дууһаттан эмит идэтин ыларга
тардыспыт.

Благоевщенскэйдаагы мединсти-
тутка уонна мистэ кэлбитигэр конкур-
ска ситиһилээхтик туттарсан студент
буолар. Дуулуурдаах баба санаа туо-
лан, 1961 с. институту бүтэрэн враһ
дипломнаах төрөөбүт Чурапчытын
оройуонугар Мугудай нэһилиэгэр дьон-
сэргэ доруобууну араначчылыыр
үтүө тускуллаах үлэ манан халаатын
эрэллээхтик кэтэр.

Мугудайга икки сыл түмсүүлээх
үлэтин коллективка түбэһэн бэртээхэй
буһууну-хатыны барытын Афанасий
Иннокентьевич махталлаахтык ахтар,
сэһэргин. Эмтир-сэрэтэр үлэ-
дүһүнээх баай олгытаах учууталларын
ан аһуурака А.С. Саввинаны, фельд-
шер А.Д. Дьяконованы этэр. Ити кэмтэ
институту үөрэ-дүөрэ бүтэрбит кылаа-
бынай враһ, хирург И.И. Мокначевскай,
оно кэргэнэ Н.Н. Мокначевская, ово
киннэ кэргэнэ С.М. уонна А.И. Басовьяктар,
учаастак враһтара М.Д. Аммосова, Д.Д.
Софронов уо.д.а. биһир көлүөнэ үлэ-
эннээхтэр биһир субэһэн үлээбэиттэр.

Ити Мугудайга үлэлиир сыллары-
гар ордук трахома, илистиник, туберку-
лез курдук социальнай уонна араас сы-
стыганнаах ыарыһалары утары үлэ
нэһилиэк общественноһын, дьонун

сэргэтин түмэ тардан кэлин былааны-
нан ытыллыбыта. Түмүгэр ыарыһалар
харааха бырабыллардым аччатыллы-
быттара, биригэр дьэри саастаах оро-
өлүүтэ таһаарыллыбатаа. Ол да иһин
эдэр специалистка бар-дьон махтала
идэтин сөһө талбытынан өссө тэттэн
дьаныардаахтык үлэлиир дуулууру
үөскэллэ.

Сотору үлээннээхтэрэ чопчу идэ-
ни талан (специализацияланан) үлэли-
иргэ быһаарыммыт кэмнэригэр 1963 с.
Иркутскайга терапевт-враһ идэтигэр
ординатурага мистэ кэлбитигэр баран
үөрэнэ сылдьан усулуобуйата табыл-
лыбака тоһон-хатан уруксу сэллэк
ыарыһа баргээн, икки ый балыһага
эмтэнэн, үс ый Уралга санаторийга сы-
тан нэһилэ өрүттэн 1965 с. Чурапчыга
эргиллэн кэлбитэ. Ахтыһынай сэл-
лэккэригэр уолсай балыһага үлэли-
рэ көнүлүмүстэрэ, тубдиспансера
ординатор-враһынан үлэлиир буолбута.
Оно билбитэ, бу хара дьайдаах
ыарыһа саха онугу хайдах курдук буу-
лаабытын. Ордук төрөөбүт Чурапчы-

председателинан 11 сыл устата үлээ-
тэ, үгүс түбүкү көрүстэ, сыратын ыытта.
Бу үлэтин маһынаах дуоһунаах си-
тиһинтэн республикатаагы эмп
үлэһиттэрин I спартакиадаһыгар Чурап-
чы хамаандата бастаан Улахан кубогы
илан үөрэн-көтөн, өрөгөйдөөн кэлбитэ
буолбута. Афанасий Иннокентьевич тэ-
рийэр талааһа итиник хара ааныттан
арыллан, итинчэ уһун кэмтэ уларыбат
профсоюзнай лидеринэн сырыттаа.

Афанасий Иннокентьевич Болугу-
ру иккис төрөөбүт нэһилиэгинэн
аһынара сокуоннай курдук. 1968 с.
Мындааһы враческай учаастагар
враһынан аһаһыта. Сэттэ сыл үлээ-
бит хайыһа-үйөһэ баай олгытаах кини
сэрэтэр-чэбдигирдэр үлэни бэрт сагал-
лаахтык тэрийбитэ, балыһага араас
сага оборудованнелар булуллубутта-
ра, итинтэр система кэлинник киллэрил-
либитэ, дьахтар үкүс Мындааһыга
байттигэр оболонор усулуобуйата
олохтоммута.

Пермяковтар үтүө-мааны олохто-
ро манна түстэммитэ, икки оһону айыы

лыы тускубута. СГУ медицинскэй фи-
культетын бүтэрбит специалисттар элбэ-
эбиттэр. Улахан болсомто участвоккай
балыһалар, ФАП-тар үлээригэр
ууруллубута. Манна враһтар, фельд-
шердэр олохсунан үлээригэр тутугар
нэһиликтэр Советтарын, хаһаайысты-
баннай салаааччылары кытта бистэ-
пат биһир киннээх үлэ сагалламмыта.

Афанасий Иннокентьевич түөрт
сыл кылаабынай враһынан үлээтэн ба-
ран дуоһунаһын 1977 с. эдэр, эрминнэ-
эх, хирург идэлээх Д.В. Павлова тут-
тарбыта, бэйтэ быһааччы эитири-сэрэ-
тэр үлэни тэрийэр солбуйааччынан аһа-
нар уонна 16 сыл тохтоло суох дуулу-
урдаахтык үлэлиир. Ордук тэрийэр ме-
тодическай үлэ көмөтө чопчуламмыта,
саһаны, бастыгы олохтоһон, бэйэ-
бэйэттэн биллэн-көрүү атасталаһы сэр-
дээх быһыһа-майгыта үөскэтиллибитэ.
Үгүс враһтар кини аһуурака, орто
мед-үлэһиттэр Дьокускайга быһастала
суох идэлэрин үрдэткэллэрэ тэрийли-
битэ.

Уһун сайдаллаһаах үлэ түмүгэр
нэһилиэгин доруобууну туйгу
биллэрдик тускубута. Кыра ово өлүүтэ наһаа
быһаабыта. Оройуон эһитир-сэрэ-
тэр үлэ бары көрүннэри-
нэн 1986 с. республиката
мистээх тахсыбыта. 1983 с.

Алаһар, 1985 с. Дирин балыһалара
республикада II мистээхтэригэр.
Тубдиспансер үлээтэ 1985 с. бастаабы-
та. Бу эри-дэһи мунутуур ситиһилэр
сыраллаһа тэрийэр, методическай үлэ-
лэр түмүктэрэ буоллар, онуоха Афа-
насий Иннокентьевич киллэриг кыла-
ата улахан.

А.И. Пермяков 1988 сылтан физи-
отерапевтескай эһитир нөһмө наада-
тын, ордуктарын, кэскиллээрин дьаны-
ардаахтык туруорсан баһарыт баһаа
туоларын ситиһпитэ. 1993 сыллаахха
күлүгүрэн турбут таас автовокзалы
ылан, кини билбэт гына уларытан, бэр-
тээххэй физиотерапевтескай отде-
ление тигиһичи үлэлиир. Отделение 3 ой-
эстэрэлээх, массажисткалаах, физи-
культурнай-эһитир инструктордаах, 2
санитаркалаах.

Бу отделение аһан баран Афа-
насий Иннокентьевич Владивостокка
киннэ оһуктар киннэн эһитир
нөһмаларыгар, Москвада лазерини
эмтээһингэ идэтигэр баран, биллэтин
киһиник үрдэтэн кэлбитэ. Ити түмүгэр
отделение электричествоһун, элек-
тромагнитнай сардаһанан, ультразву-
гунан, лазеринан, инталаһанан, ульт-
рафиолетовай сардаһанан, рефлексо-
терапия араас көрүннэринэн үлэлиир,
массаж уонна эһитир физикултура
оһоһулар. Отделение кабинеттара
тыа балыһаларыгар, улус кинин тэ-
риилтэригэр олохтоһон үлэлииллэрэ
үөрүүлээх.

Афанасий Иннокентьевич
оройуон, нэһиликтэр Советтарын де-
путаттарынан талылан үгүс кэскиллэ-
эх боллуруостары туруорсубута, олох-
хо киллэрсэбитэ, хөһөнү оһорбута. Ба-
лыһа эмчтэригэр пропагандист,
лектор быһыһынан 30-ча сыл үлээ-
битэ.

Кини олоһо дьыа кэргэнэн тугу-
луктанара чуолкэй. Афанасий Инно-
кентьевичка бэрт наһыл сэбэрлээх,
симнаһынан саһары көрбүт, сыһы-
ры-сыһаһа, холку-элэһэй майгыла-
ах, кини-киннэ, дьыа уһатын көмүс
биэбэйдийтэ. Виктория Ксенофоновна
түбэлтэ. Аныгылыы тартаран эттээххэ,
чөл олохтоох ыал 3 оһолохтор. Ула-
хан кыыс Лия, аһатыһы матемикада,
физикада дьобурдаах буолан, үрдүк
үөрэхтээх программист, улуустаагы
үөрэх управлениетин үлэһитэ. Уоллара
Виктор үрдүк үөрэхтээх инженер-элек-
трик, сетевой учаастак маастара. Кыра
кыыс Айталина ово враһа буоларынан
туһах хатарааччы дьыа заттанан сеп.
Эбээтин аһыһылыт Аноһа бу ыһа үс
саһын туолар, күн таһар киннэ, му-
рун буга. Иһинкэ дьыа эһиһиһиттээх
нэйэ Виктория Ксенофоновна Благо-
вещенскэйдаагы тыа хаһаайыстыбатын
институтун, СГУ биологическай отде-
лиетин үөрэнэн бүтэрбитэ.

Аһыһа хонугунан А.И. Пермяков
65 саһын томтоһуу туолар. Киннэхэ
үтүөкэн доруобууһа, уһун үйэни
баһарыһа!

Прокопий ФЛЕГОНТОВ,
тыһыл, үлэ ветераны, СР культу-
ратын туйгуна.

Хавартыска: А.И. Пермяков.

ВРАЧ АФАНАСИЙ ПЕРМЯКОВ

тын дьыоно сэрии, сут-
кураан, хоту
көһөрүлүү содулла-
рыгар атын оройуон-
нартан таһынча ор-
дук улаханник эм-
сэбэлээбиттэрин.
Онон бэйэтин этни-
скинин сизэ сэймэ-
тиргэ туруммут
«өстөөх» ыары-
тын—сэллэги утары
өһүөннээхтик киир-
сэргэ сагаланы сыал
туруоруммута. Атын
өттүнэ бу ыарыһа-
тан бэйэтэ хайаан да
үтүөрэн, сөбүлүүр
идэтинэн үйэ-саас
наһынчы бар дьон-
гар туһалаахтык үлэ-
лиир баһа санаатын
толорорго соруқта-
нара.

Үлэлиир мистэтигэр диспансера
туруктаах ыарыһахтар 50 куйока тилэ-
ри сьталлара. Туран хаһнар да
ыарыһах аһаһаһа. Көмүскэтэллэр
эрэ көмүскэлэрин уута буолан сытар
ыарыһахтарга көмө-тирэх буоларга са-
намиттэ дэрдэһэн враһ Афанасий Инно-
кентьевич үлэтин бастаан сагалыры-
гар, киирдик да, олус ыарахан этэ.
Күүстээх ыарыһатан бэргэһин, ордук
тыһаатан, бронхиттан хаан барыһа,
сүрэх мөлтөөһүнэ элбэх буолар. Ма-
нык ыксаллаах түгэһиһэрэ тууку-
кунуу, үлэ чааһын аахсыбака
ыарыһах туһугар мөккүөрдээх, илисти-
кээх үлэ түмүгэ тутта биллэрэ. Арый
кээһэн тыһаа уһабыт ыарыһах мах-
таллаах хараһын мичээрэ враһ кини
сүрэгин сылаастык таһаһа. Эмтэнэ-
эчи ыарыһы кыһаарыгар, кыһааһа
тулуурдаах санаалаах буоларыгар враһ
Афанасий Иннокентьевич үгүс бэси-
дэлэһини ыһаһа, күн аһы кэриһтэ
араас лекциялары оһортуура. Ити
дуулуурдаах үлэһэн ыарыһах, враһ ик-
ки ардыларыгар истиг эрминилээх
сыһан үөскэтиллибитэ. Ити биһир
тыһаах сыһыһаах ордук күүскэ эһитир
сизэстэрэлэр, тех-үлэһиттэр эмнэ тар-
дыллыбыттара, Онон ыарыһы утары
бүтүн коллектив биһир ныйыл киннэ ба-
р буолбута. Бу эдэр специалист А.И.
Пермяков улахан ситиһинтэ этэ.

Афанасий Иннокентьевич диспан-
сер 50 куйоһын кээһэн оһорбото.
Рентген аппаратын, уот биһэр мотуору
тиһэн лаборатор Николай Оконеши-
ковтын тыһыһа тоһон, итингэ буһан
олус сыралаахтык оройуон нэһили-
эгнээххэ пууннарын барыларын кэ-
рийэрн ситиһпиттэр. Элбэх ыарыһах
саһа көстөн, эмтир-чэбдигирдэр үлэ
ситиһилээхтик ыһыллыбыта. Чурап-
чы тубдиспансера республиката биһир
үчүгэй үлээһингэ эһиһтэммитэ.

Оройуон кини балыһаһыгар
олохтоох кадрдары бэлэмниир сыал-
лаах Кыһыл Кириэс общество иһинэн
тэрииллэбит медресстралары бэлэмниир
курска Афанасий Иннокентьевич икки
сыл терапия предметин үөрэллэ. Бу
үөрэх үлэ чааһын кэһиттэ ыһылла-
ра, биһир харчы төһөмөт үлэтэ этэ.
Хаһаһа суох үлэ Афанасий Инно-
кентьевичка өрүү элбээ. Кини эмп
үлэһиттэр профсоюзун райкомун

дьылбалара манна
бэлэһтээбитэ.

Теһе да ити
дьыллоох олох
доһуһуулаабытын
иһин, Афанасий Ин-
но к е н т ь е в и ч
дууһатын түгээр
итиһтээх илдьэ
сылдар сөбүлүүр
идэни баһылаан би-
лиһин-көрүүтүн, са-
табылын ханаттынар,
ол куннүмүт
баһы бар дьонго
дөһсө кэскиллээхтик
тэрдэр ордук ой-са-
наа өрүкүйүтэ, этэр
курдук, угуллат да,
олорлот да буолан
испитэ. Онон 1972 с.
Новосибирсккай куо-
ранка терапияда, чу-
оһан сүрэх ыары-
һыгар, эһин биллэн ыла барбыта. Онон
эргиллэн ити саһа идэтинэн үлэлиир
баһалаах буолан, Чурапчыга мистэ-
суба күһэһэн Майа балыһатын тера-
певтескай отделениеһыгар үлэлиир.
Манна саһардыһы сыһан үлээһэн эр-
дэмнэ пертэ Чурапчытаагы райкомга
«Дойдугар кылаабынай враһынан
нэйэ»,— диин үйүз-хааһа тулпуга.
Төрөөбүт дойдутуттан, дьонуттан-сэр-
гэтиттэн ордук күндү суох киннээх,
баһар, туох эмэ көдүүстээри быһаар-
саһыһый диһир сыал-сорук туруору-
нан, онон үгүстүк көрдөһүнэрбээхэ
сөбүлэспитэ. Саһа эһиһтээх
дуоһунаһын ылаһа, Казань куоракка
доруобуйа харыстабылын салаһыһа
үс ый үөрэнэн, эмтир-сэрэтэр үлээ
тэһэһин хайдах курдук суолталаһын
күүскэ итэһэбитэ. Оройуонун эмтир
тэриһтэ бу хайыскада улахан хаалы-
лааһын билбитэ.

Ити ылыт биллэһин олоххо
киһэрэн үлэ саһа тэһэһин көрүннэ-
рин сагалырыгар үгүс түбүк наада
этэ. Ол курдук, медицинскэй статисти-
када, доруобуйа харыстабылын экономи-
ката, диспансеризация, хас биһирди
специалист тэрийэр үлэтэ барыта
санаттан сагалламмыта. Ол эрэри, хо-
моһуох иһин, оройуон үрдүк сагалла-
тыгар олохсуйан хаалыт «Кылаабы-
най враһ—бу хаһаайыстыбанн тутар са-
лаһааччы буолуохтаах» диин өйдөбүл
баһыһа. Ол оһуута улаһаһа, гарһы,
куукуһаны, котелнайдары салаһыһы
хаһыһаһа биһирэмнэ сиһир үлэ. От-
тон саһа үлэтин сагаллаһыт оройуон
кылаабынай враһын А.И. Пермяков
өйө-санаһа нэһилиэгнээх доруобуйа-
һын туругар, балыһалар, ФАП-тар
үлэлэрин түмүгүн анализтаһыһаһа, эм-
тир-чэбдигирдэр үлэни туһаһыһа
болсомтоһу уурууга этэ. Иһин тэһэ
анал сулуһалары аһаһаһа туруо-
раһа саһа балыһалары тутуу наада-
лааһа да, оһомтоһу саһалта дьаһаһы-
нан араас балыһаһа сөһө суох дьы-
лэри көһөртөөһүн үлэтэ ыһыллыбыта.
Онон Күндүлэһэн 1976 с. инбэлиһиттэргэ
туһуллубут коридорнай тигиһтээх дьы-
ки оройуон киннэһэр киллэһин тера-
певтескай отделение, ово отделение-
та кэһиһилиһиттэрэ. Дьахтар, ово кон-
сультацияларын дьыһлэр саһардыл-
лыһа. Ону сэргэ кадрыһа хааччы-

